

Шепіт забутих легенд : оповідання

Олександра Буревій

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Копитце

Віталій Партицький

Прохолодний ранок огорнувся серпанком блідої імли. Вона осіла лагідно на вітті дерев, латаючи всі діри в щільній стіні узлісся, обабіч якого простягнулася нерівна стежина. Цією дорогою їхав десяток вершників, здіймаючи куряву, що легко губилася на тлі молочної завіси. Праворуч од путівця пролягали луки, вкриті пишним різнотрав'ям і чагарниками, що, зрештою, впирались у вервечку пагорбів.

Ярема похукав на розкриті долоні й потер їх, повертаючи тепло у трохи занімілі пальці. Від довгої їзди в нього вже встигло отерпнути все нижче спини, тож він тільки зрадів, коли Северин, їхній десятник, звелів спішитися. Крізь імлу нарешті побачив силует місця призначення, де вони мали розбити спостережний пункт: гора Копитце, обабіч якої розкинулося село з такою ж назвою. Крутий підйом здавався подекуди прямовисним і закінчувався пласкою вершиною, яку навпіл розрізала смужка западини. Ярема подумав, що вона більше схожа на скелю, але навряд його думки комусь цікаві.

Чим ближче вони підходили до поселення, тим більше нерівною ставала поверхня. Узлісся розширилося, відтак перекинулося праворуч від стежки. Туман помітно погустішав, і тепер здавалося, неначе хмари опустилися на землю. Крізь них маревними обрисами виділялися віддалені одна від одної хатини.

— Стояти, — прозвучав трубний голос Северина. — Ви щось чуєте?

Ярема переглянувся з товаришами. За мить почергово почулися заперечення. Іван, сухорлявий парубок із рясною кучмою, сплюнув на корінь дерева і, знявши опанчу, перекинув її через сідло.

— Ні душі, — сказав.

Яремі ніколи не подобалася розвідка, навіть якщо завданням було звичайне спостереження. Інша справа — стояти в сердюцькому полку, коли є лише порох, грім та сліпа удача. В таких вилазках майже завжди доходило до мечів, а сталь відлякувала від нього удачу, так само, як пес полохає kota. Він би з радістю лишився стерегти коней, але це завдання дісталось іншому. Натомість він разом з дев'ятьма козаками зі зброєю наголо посунув у бік найближчого будинку.

Земля шурхотіла під ногами, аж доки вони досягли стіни. Всі зупинилися, нашорошивши вуха. Проте ніхто не квапився повідомляти про свою присутність. Северин оглянув вояків, достатньо довго зупинив погляд на Яремі, аби той устиг випнути щелепу. Десятникові кивнуло кілька чоловіків, а Матвій натягнув на своє гарне обличчя нахабну посмішку, від якої мліли дівчата і якій Ярема потай заздрив.

Вони знову зупинилися. Будинок явно стояв порожнем: двері сіней розцахнуті навстіж, у stodолі ні сліду худоби. Ознак нападу теж не видно. Про всяк випадок Северин вирішив відправити когось уздовж дороги. На щастя Яреми, його це завдання оминуло. Ризикнути вирішив Матвій, і вже через кілька хвилин він повернувся помітно розслаблений.

— Обійшлося без засідки, тут ані душі, — вигукнув, усміхаючись, він.

— Оце й дивно, — пробурмотів Северин. — Розбийтеся на пари та огляньте тут усе. Піду скажу Юркові, щоби триножив коней.

Мазанка мала гарну господиню й, попри відсутність власників, охайний вигляд. Посуд був чистий і натертий тальком, лише трохи припорошений пилом. Ярема обійшов усі три кімнати, але не знайшов чиєсь присутності. Судячи з усього місцеві залишили речі та просто покинули домівки.

Ярема обернувся на шум і побачив, як Іван порпається у скрині. Побіля себе зібрав чималу купку панчіх, сорочок і штанів. Бурмочучи собі під ніс, він кинув на підлогу жупан, попередньо оглянувши його кишені.

— Що ти робиш?

— Татар шукаю, хіба не бачиш? — він дістав із халяви чобота ножа і почав скребти ним дно скрині.

— Вони можуть повернутись, — Ярема, осудливо поглянувши на Івана, склав руки на грудях і прихилився до стіни.

— А може й ні, — Іван скреготнув зубами. — Слухай, не починай. Чхати я хотів, що ти про це думаєш. Не хочеш допомагати, то просто не заважай.

Щось тріснуло, і він видав задоволений смішок. У метких довгих пальцях, які підходять більше бандуристу, ніж вояці, показався пухкий капшук й одразу ж сховався у кишені каптана.

— І взагалі, краще нехай дістанеться нам, аніж якимсь харцизам.

Ярема вирішив не казати, що такий харциз стоїть прямо перед ним. Подібні слова неодмінно оголюють шаблі. Його завжди дивувало те, що правда і неправда користаються однаковими інструментами, й зрештою саме вони визначають істину. Та йому без потреби підкидати монету — холодна сталь чомусь завше хоче зігрітись його кров'ю.

Іван grimнув кришкою скрині, підкинув ножа, спритно зловивши того за руків'я, і задоволено сів. Раптом у двері, що вели на горище, щось гупнуло. Вони презирнулися, наче хтось мав відповідь. Гупнуло знову. Іван підвівся, ще раз підкинув ножа й міцно стиснув його, аж на шиї напнулися жили. Ярема узяв пістоль і обережно підійшов до дверей.

Удари вирівнялись у такт, з яким билося його серце. Обое вторглись у чужий дім, а, як відомо, жодна домівка не лишається цілком порожньою. Іван повільно сягнув до гачка, рвучко підняв

його та розчахнув двері. Звідти вилетіла пташка, вдарилась об найближчу стіну й пурхнула через вхідні двері геть.

— Чортова птаха, — Іван глянув усередину та додав, — і дірява стріха. Ходімо вже звідси.

Коли вийшли за поріг, їх зустрів Матвій. Виструнчений, він переважав Ярему на добрих півтори голови, а на обличчі в нього грала все та ж пихата посмішка. Пронизливий вітер промайнув повз них, увібравши у себе все накопичене тепло. Та думка сходити по опанчу згасла, щойно Матвій поквапив їх до якоїсь знахідки.

Гора Копитце зблизька ще більше скидалася на всіяну різнотрав'ям скелю. Ярема задер голову і побачив нечіткі силуети дерев та якусь рукотворну споруду. Виразно виділялися підпори, але він не міг сказати напевне, що то таке. У підніжжі, обабіч широкого проходу, підпертого колодами, стояло шестеро козаків і щось мляво обговорювали.

— Тепер бачу, що всі є, — жорсткий голос Северина розійшовся гулом.

— Юрка забули.

— Він лишається стерегти коней. Ще п'ятеро лишаться тут прикривати тих, хто піде нагору. Висновуючи з тої штуки на горі, цей прохід веде якраз туди, звідки ми зможемо бачити татар ген до Чорного моря. Тож зі мною підуть, — він обвів усіх швидким поглядом, — Матвій, Іван і Ярема.

Від почутого власного імені в роті стало кисло. Ярема глянув на розібрані дошки, що до того явно перекривали прохід, і подумав про тих, хто це зробив.

— Усередині хтось може ховатися, чи не ліпше обійти ззовні? — непевно запитав Ярема.

— То пропонуєш нам дертися по слизькій траві, — насмішкувато озвався Іван. — Не думав, що ти в тім'я битий.

— Отож-бо, мені ще цими ногами до Оленки бігати, — зареготав Матвій, і йому вторили кілька гучних смішків.

— Тут нема нікого, а якщо і є, то їм недовго лишилось. Усе, досить розмов, до роботи.

Северин зробив крок, зупинився, а тоді примружився, вглядаючись у темряву.

— Ви це чули? — він поглянув через плече на заперечні гойдання головою і стенув плечима. — Здалося.

Підковані чоботи Северина застукали по каменю. Загойдалися в такт розмірених кроків ліхтарі. Вони видавали бліде світіння, марно пробиваючись крізь темряву й туман, що просочився ззовні. У повітрі витали пилинки та дрібна комашня. А ще — важка вогкість, що неприємно продиралася носом і лоскотала горло, викликаючи поодинокі приступи кашлю. Северин обертався на кожен звук та супився, набираючи в ігрищах тіней іще суворішого вигляду.

Іван з Матвієм перекинулися кількома словами та хитро заусміхались. Ярема не сумнівався, що мова про нього. Марносластво та пиха однаково люблять слова, та вони не мають значення, коли на них не зважаєш. Принаймні так він себе заспокоїв, а щоби більше про це не думати, вирішив детальніше вивчити середовище.

Щербаті стіни мали пошрамований вигляд, ніби були рукотворними. Хоч, якщо подумати, чи могло бути інакше? На нечисленних пласких місцях проглядалися легкі насічки: пара витягнутих дуг, що марно тягнулися одна до одної. Віддалено вони нагадували йому очі й тепер, здавалось, обертаються до нього. Наче почули його думки.

— Ви це чули? — запитав Северин, опустивши руку на руків'я шаблі.

Троє козаків переглянулися між собою у пошуках відповідей, однак ніхто не зронив ані слова. За мить десятник наказав братися

до зброї й поспішив уперед.

Матвій та Іван оголили сталь, Ярема взявся за те, в чому був умілішим — за пістоль. Зовсім скоро путівець розширився у простору залу, від якої тяглося три шляхи: один високими сходами нагору і два бічних, що пролягали повз погано витесані арки. Козаки стали півколом, вглядаючись у темряву. Ліхтар Яреми замиготів, і він струснув рукою, повертаючи його попередню сийливість, а заодно і свою хоробрість.

Напружений слух не давав тиші заповнити ці стіни. Він уловлював чотири розмірені подихи, шурхіт ніг та всеосяжний гул, в якому йому вчувалися далекі постукування. В туманній темряві грали млосні хвилі невідомості, яка щомиті тягнулася до них шпичаками тіней. Вона вичікувала, спостерігала. Але, видно, вирішила, що слухний час ще не настав. Гарди стукнули об верхівки піхов, і вояки помітно розслабилися.

— З нами хтось грається, — процідив Северин. — Але це тільки значить, що вони бояться нас. Яремо, Іване, ви ліворуч. Матвію, ти зі мною.

На розкиданому увсебіч побитому камінні проглядалися звірині мотиви. З них Ярема перевів погляд на низький стіл, від якого відходили кілька помережаних давніми плямами жолобів. Кожен упирався у стіну й тягнувся кудись у темряву. Позаду стола стояв побитий ідол, в якому читалося лише витесане намисто та ледь помітні окреслені межі обличчя.

Тільки-но вони проминули арку, під ногами Івана щось тріснуло. То була кістка. Виявилося, що кістки були усюди — перемішані з пилом, землею та струхлявілими дошками, на яких частково лишилася вохра.

— Бісове поганське капище, — пробубонів Іван. — Що ми взагалі тут шукаємо?

Він копнув кістку, і та, пролетівши солідну дистанцію, лунко вдарилась об інші. Прямо попід пласким каменем, яких у колі налічувалося ще шість. Посередині нього стояв жертovníк, з якого стриміла половина крила, а вузьку пласку поверхню займали дрібні дзьобаті черепи. В темних плямах довкола Ярема вбачав залишки давньої крові, відтак він мимоволі задумався, чи вся вона належить тваринам.

— Кров татар? — запізнило відповів він Іванові.

— Дуже смішно... Може, тут і людей ховали, як думаєш? Тим роком Фесько теж забрів у якусь захаращену місцину, то на виручені гроші кілька коней купив.

Ярема не розділяв його ентузіазму. Стіни тиснули на нього, створюючи задуху. Він нервово смикнув шворки каптана, затим сорочки, і дихати стало трохи легше. Хоча від затхлого повітря все одно вже почало дурманитись у голові. Усі ці давності теж непокоїли його. Що стається з хибними духами хибного вірування, коли їм перестають поклонятися? Чи зникають вони?

У спробі вчергове відволіктися, Ярема поглянув на витесаний з кількох ліній малюнок, в якому вбачалася птаха. Під ним він упізнав лише кілька слів, що належали до куманської, себто кипчакської мови. Йшлося про смерть, що доволі очевидно. Раптом збоку щось зблиснуло.

Ярема підійняв ліхтар над головою, і коло світла розширилося. Примружившись, він вглядався у маслянисту темряву, в якій поставали обриси вже бачених черепів та кісток. Деякі звисали з якогось плутаного віття, що тягнулось аж до каменя обіч жертovníка. Він струснув отерплою рукою і порожня очниця зблиснула, а за мить вискнула, пронизавши вухо звуком, наче голкою. Невже цей звук чув Северин? Невже це йому не виважається?

Він вирішив ще раз струснути рукою, але вона не послухалася. Натомість інша вже міцно стискала пістоль. Життя вояка залежить від його реакції, від швидкості прийняття рішення. І Ярема прийняв його ще до того, як натиснув спусковий гачок. Гулко бухнуло, руку огорнуло жмутком диму, а вже наступної миті він ледь ухилився від стрімкого потоку кажанів.

— Що сталося?

— Я когось бачив, там, — хрипким голосом пояснив Ярема і вказав у бік, куди вистрілив.

Поки Ярема перезаряджав пістоль, Іван дістав шаблю і повільно посунув убік розбитого на друзки черепа. За цей час до них встигли прибігти Северин і Матвій.

— Що у вас трапилося? — засурмив десятник, і його голос відбився од стін.

— Нічого такого, — пролунав насмішкуватий голос Івана, — просто хтось вирішив пополювати на кажанів. Недарма ти тут найкращий стрілець — прямо проміж очей! О, а ще тут лежать якісь прикраси.

Одразу за цим печерою рознісся його крик. Зніченість Яреми змінилася тривогою, і вони втрьох кинулись уперед. Посеред укритих вохрою дерев'яних друзок зяяла чорна западина, що, здавалося, не мала дна. Й тиша, яка постала після падіння, непокоїла їх.

— Я в порядку, — крикнув він. — Тут є прохід назовні. Певне, з іншого боку гори. Йдіть, я вас наздожену.

Матвій полегшено зітхнув, Северин учергове насупився, а Ярема не знав, що мав відчувати. Його непокоїли ці стіни, очі, які дивилися на нього, коли вони повернулись у першу залу. Мушки, що пливли очима, вбачалися йому небезпекою, що причаїлась у темряві. Однак визнати це — означає натрапити на чергові кпини Матвія. Він ішов, тримаючи правицю на поясі, ближче до ольстри,

тобто кобури.

Духом виявився звичайний кажан. Усе інше ввижалось лише тому, що його оточувала забута незвідана давнина. Так він себе заспокоював, поки високими сходами лунав розмірений стукіт чобіт Северина. Про них і про його добре оздоблену шаблю перешіптувалися злі язики. Все мав отримати його старший брат, але той раптово зник на полюванні. Заздрість творить химерні історії. Попри все десятник був рішучою людиною, що личить командирові. Інше Ярему не хвилювало.

Матвій трохи відстав і порівнявся з Яремою. Коли на того не було спрямовано більше пари очей, він здавався чомусь інакшим. Його шкіра набула блілого відтінку, а погляд у нікуди видавав глибоку задумливість. Він відкрив, було, рот, аби щось сказати, але, зрештою, передумав.

— Чули? — порушив тишу Северин. — Він десь тут.

Ярема не знав, про кого мова, але міг заприсягтися, що теж щось чув. Можливо, то Іван гукає до них, а може, хитрий татарин заманює у пастку. Чи видають кажани дивний тріскіт? Імовірно, подумав Ярема, то просто впала каменяка.

Допоки він думав, кроки чомусь розділилися. Хоч вони, здається, лунали близько — темрява ковзнула між ними й ущільнилась у неприступну стіну. Ліхтар гойднувся у руці й тепер здавався йому якимось тьмянішим. За час у кілька ударів серця коридор різко звузився, зрідка його стіни провалювалися невеликими камерами, в яких не було нічого, крім друзок, каміння і темряви. Тривалу тишу розбурхав високий брязкіт, що розсипався десятком шурхотів.

— Агов!

Вигук розлетівся луною, але ніхто не відповів. Тривога, що донедавна животіла під нижніми ребрами, непомітно проповзла до сонячного сплетіння і неприємно смоктала. Він вилаявся собі під ніс

та дістав пістолет. Його вага трохи заспокоїла нерви, а заодно посилювала обачливість. Під ногами шурхотіло, стінами розходився глухий гул, про причину якого годі здогадатися. Якщо не зважати на це, то можна було би сказати, що навколо досить тихо. Це й тривожило його. Куди поділися Северин і Матвій?

Блукаючи камерами, Ярема натрапляв на купу насипів, що піднімалися із глинистого ґрунту. Знову звернув увагу на щербаті стіни. Що, як тут спочивають раби, котрі поколіннями довбали цю скелю задля поганського капища? Дідусь розповідав йому про духів, які вичікують у туманах на здобич. Одначе про духів печер він ніколи не обмовлявся. Де ж усі?

Від думок його відірвав цокіт. Ярема пригнувся, притулився до шпичакуватої породи й нашорошив вуха. Кров зацебеніла у скронях. Він затамував подих, наче той міг чимось завадити. Хоча, подумалося йому, мить без цього затхлого повітря справді сповнювала його полегшенням. На видиху цокіт повторився знову.

Деся неподалік знуджений кінь дряпав підковою каміння. Це означало, що або він якось непомітно для себе дістався поверхні, або досягнув ворожої криївки. Друге насправді непокоїло його більше.

Думки нарешті вивітрились із голови, й він повністю зосередився на скраданні. У скронях продовжило гупати, і живіт, як завжди, зраджував ледь стриманою важкістю. Округлий отвір у стіні виводив до широкої камери, що, видно, була черговим домом ідола. Висновуючи зі широких довгих кісток та черепів — тут поклонялися коням. Він задумався, чи лишати лампу в коридорі, але, зрештою, вирішив, що без світла від зброї не буде жодного сенсу.

Жертовник був виконаний у вигляді широкого столу, що виділявся на тлі низьких перетинок, нерівних насипів та речей минулих епох. А біля нього височіла безформна тьмяна фігура,

навколо якої звивалися маслянисті тіні. Цокіт повторився і, здавалося, лунає прямо у вухах. Від різкого болю Ярема зіщулився й підняв ліхтар. А тоді кров захолола йому в жилах.

Видовжена щелепа завмерла у безликому вишкірі. Клубки пари виринали з носових порожнин і вдарились об груди людського тіла, що розкинулося навзнаки. Лише миті вистачило, аби впізнати того, чії очі тепер прикривала пара скривавлених монет. Ярема роззявив, було, рот, щоб гукнути товаришів, чи розбудити Івана, чи просто гаркнути, але не зміг ні на що спромогтися.

Очниці обернулися до нього, після чого сплив новий клуб пари. Млосні завитки здавалися щільними та реальними. Вони окреслювали круп, міцні ноги та копита, що вчергове чиркнули об камінь. Ув очі Яреми ніби щось ударило, і ними поплили тьмяні мушки. Тривога від грудей перескочила до адамового яблука й застрягла там кісткою. Щелепа так і лишилася повислою, проте це аж ніяк не допомогло повітрю зайти в легені. За мить усе тіло відчутно напружилось, але правиця особливо — бо її долоня усе ще стискала пістоль.

Спокійне вистукування за спиною гнало його у невідомість. Підлога різко здійнялася. На шляху він натрапив на кілька високих сходинок, через одну з яких перечепився і розбив коліно. Цокіт наближався. Котрийсь із поворотів вивів його на землисту ділянку з купою нерівностей. Спіткнувшись чи то об одну з таких, чи об власну ногу, Ярема впустив ліхтар. У грудях уже встигла утворитися вирва, яку чомусь ніяк не могло заповнити повітря. Під ступнею пролунав високий звук, наче десь порвалася тятива лука, і заточившись, Ярема напівзігнутих пробіг кілька кроків. Та, допомагаючи собі руками, все ж зміг лишитися на ногах. І враз перед його обличчям вирости металеві, укриті іржею, шпичаки.

Його очі широко розчахнулися. Збите дихання шалено втягувало повітря крізь розпечене горло. Він випрямився, судомно

глитнув і скривився від болю. Ноги палали, і йому шалено хотілося присісти. Та спершу він оглянув темряву: чи точно зумів відірватися.

За три лікті від нього лежав кінський череп. Ярема взяв його неслухняними руками і потуплено дивився в порожні очниці. Прямо над ними був отвір від кулі. Тоді перевів погляд на шпичаки, що стирчали з чорних отворів, захищаючи насип за ними.

— Кляті леза, — знавісніло видавив він.

Його вели до пастки, як мисливці заганяють здобич. Надто складно, як для духа і досить прагматично для того, хто знається на місцевості. Він кинув череп об стіну, і той глухо розбився на друзки. Тоді підняв ліхтар та прискіпливо оглянув його. На щастя не розбився.

— Яремо.

Від людського голосу його пересмикнуло, і він умить обернувся, тримаючи в руках розряджений пістоль. Перед ним стояв Матвій. Його лице забруднилося від пилу, каптан мав вигляд дещо пошарпаного, на поясі не вистачало різка для пороху, а лезмач для ножа був порожнім.

— Де Северин? — Ярема постарався прибрати тривожність із голосу. — Я загубив вас на сходах.

— Я тебе те ж саме хотів запитати. Аби знав, що тут накопили цілий лабіринт, то б не насміхався над твоєю пропозицією, — він замовк, облизавши губи, ніби намагаючись дібрати слова. — Слухай, не знаю, як тобі, але мені тут ввижалась якась чортівня. З нами однозначно хтось грається, але вчотирьох ми його не знайдемо. За тим поворотом, — він указав на темряву ліворуч, — є сходи на гору. Займи той вихід, а я спускаюся за підмогою.

Не встиг Ярема нічого відповісти, як Матвій розвернувся й поквапився невідомим йому напрямком. Слова застрягли в горлі. Що він мав сказати? Що він би залюбки помінявся з ним

завданнями? Схоже, Матвій уже встиг зорієнтуватись у плетиві коридорів. Розповісти про Івана? Це все могло бути маренням, що навіяв ворог. Тож нічого не залишалось, окрім як піти сходами нагору.

• • •

Далі — у повній книжці «Шепіт забутих легенд : оповідання».
nashaknyga.com.ua